

Utdrag fra boka *Helse og velferd hos sau* (Tun forlag 2008)

Kapittelet om koksidiøse er skrevet av Synnøve Vatn, Helsetjenesten for sau - Animalia

Koksidiøse

Koksidiøse er en sykdom som er mest vanlig hos lam om våren, omkring to til tre uker etter utslipp på beite. Vanlige symptomer er pastaaktig eller vandig avføring som kan være grålig eller svartfarget på grunn av blod. Diaré og redusert appetitt fører til uttørking, nedsatt tilvekst eller avmagring. Lamma får ofte et utrivelig preg. Det kan imidlertid være store individuelle variasjoner, noen lam dør uten å ha vist sykdomstegn mens andre har et langvarig forløp.

Etter en gjennomgått infeksjon blir lamma immune. Immuniteten beskytter i stor grad mot senere sykdom, men hindrer ikke en viss utskilling av smitte.

Koksidiøse er mest vanlig hos lam ca 3 uker etter beiteslipp. Nedsatt tilvekst, uttørking, grålig eller svart avføring med tilgrising av hale og lår er typiske sykdomstegn.

Årsak

Koksidiøse forårsakes av koksidier (*Eimeria*-arter) som er små encellede parasitter som kun kan sees i mikroskop. Hos sau kjenner vi særlig to arter koksidier som kan gi diaré, men det finnes også mange arter her i landet som vanligvis ikke gir sykdom. Det vanligste er at lam får i seg koksidier gjennom å spise jord eller tilgriset gras på beite. Lam som går på talle kan imidlertid smittes inne, særlig dersom det er fuktig og varmt. Lam kan også smittes på fjellbeite, dersom de ikke ble utsatt for tilstrekkelig smitte til å utvikle immunitet før fjellsending.

Lamma skiller ut store mengder smitte gjennom avføringen fra to til tre uker etter at de er smitta. Perioden de skiller ut smitte er ofte relativt kort, allerede etter tre til fire dager avtar mengden. Etter at koksidiene kommer ned i tarmen, går de gjennom flere utviklingsstadier inne i tarmslimhinna. Dette medfører store vevsskader i slimhinna som gjør tarmen ekstra utsatt for tilleggsmisfeksjoner med for eksempel bakterier, virus eller andre parasitter.

Koksidiene overvintrer fra ett til to år på beite, og vårbeiter som brukes flere uker hvert år vil ofte ha et stort smittepress. Høstbeiting øker smittepresset, da friske lam og voksne kan skille ut egg uten å være syke. Som for andre parasitter er det en nær sammenheng mellom antall dyr på beite og smittepress.

Forekomst og betydning

Koksidiøse har stor betydning for norsk sauehold og er en vanlig årsak til diaré hos lam om våren. Uten forebyggende tiltak vil mange lam bli syke eller få redusert tilvekst, men det er langt fra alle flokker som har problemer med koksidiøse.

Diagnostikk og utredning

Diaré, utrivelighet eller dårlig tilvekst hos flere lam fra to til tre uker etter utslipp kan tyde på koksidiøse. Avføringsprøver tatt ut i samråd med veterinær kan gi nyttig informasjon, men er krevende å tolke. Det skyldes at dyra også kan skille ut koksidier som ikke gir sykdom, videre at noen lam kan vise tegn på sykdom før de begynner å skille ut smitte, og at utskilling er kortvarig. Det er derfor viktig å ta prøver av flere lam. Svar fra laboratoriet må tolkes sammen med opplysninger om symptomer og driftsforholdene på gården. Obduksjon av døde lam vil kunne bekrefte mistanken om koksidiøse.

Lignende sjukdommer

Infeksjon med en spesiell rundorm (*Nematodirus battus*) kan gi utbrudd av diaré på lam tre til fem uker etter beiteslipp og forveksles eller sammenfalle med utbrudd av koksidiose. Virus og bakterier kan også gi diaré og nedsatt tilvekst hos lam kort tid etter utslipp, men antas å ha mindre betydning i Norge.

Behandling

Det finnes medikamenter som har god effekt hos sjuke dyr med koksidiose. Det er de samme preparatene som brukes til forebyggende behandling. Når lam har fått diaré, har det imidlertid allerede oppstått skade i tarmen, slik at de får redusert fôrutnyttelse. Det er derfor ofte riktig å behandle resten av flokken forebyggende. Lamma bør også flyttes til nytt beite, for å unngå at de tar opp stadig ny smitte.

Koksidier finnes i større grad i jorda enn på grasen. Hardt belasta beiter med lite gras øker risikoen for koksidiose.

Forebygging

Et forebyggende tiltak er å rotere mellom to beiter, slik at lam får et beite som ikke ble brukt til sau, men eventuelt av andre dyrearter, foregående år. De vil da få i seg nok smitte til å utvikle immuniteten før de sendes til fjells, uten at behandling er nødvendig. Dersom dette ikke er mulig, og i besetninger som har problemer med koksidiose, er forebygging ved hjelp av medikamenter nødvendig. Det anbefales å gi forebyggende behandling med preparater som virker spesifikt mot koksidier ca. en uke etter at de har tatt opp smitte. I mange flokker vil det sammenfalle med en uke etter beiteslipp. Dersom lamma slippes ut noen få dager gamle, tar de derimot opp lite eller ingen smitte og det anbefales å vente med behandling til de er rundt tre uker gamle. Dette for å sikre at de har utviklet immunitet før behandling. Ellers kan en risikere at lamma blir sjuke på nytt, i verste fall etter fjellsending. På grunn av sterkt varierende smittepress må tidspunkt for forebyggende behandling tilpasses den enkelte gård. Det kan se ut som om at lam som slippes svært unge på beite ikke har så lett for å utvikle koksidiose, men dette er ikke godt undersøkt. Dersom lam går flere uker på samme beite vil de eldste lamma skille ut koksidier og smitte de yngre lamma. Dersom mulig bør en derfor tilstrebe aldersinndeling på beite.

Generelt er det viktig med godt miljø, lite stress, friske søyer og rikelig tilgang til råmelk og melk for at lamma skal være i god form og ha generelt god helse og godt immunforsvar.